

Dr hab. Halina Guła- Kubiszewska, prof. UZ w Zielonej Górze
Uniwersytet Zielonogórski
Wydział Nauk Biologicznych
Instytut Sportu, Turystyki i Żywienia/Katedra Sportu i Promocji Zdrowia

**Recenzja rozprawy doktorskiej
przygotowanej przez mgr Elżbietę Lebryk- Sterkowiec pt. ” Środowiskowe uwarunkowania
edukacji fizycznej uczniów i uczennic klas trzecich nauczania wczesnoszkolnego”**

Promotor: Eligiusz Madejski, prof. AWF w Krakowie

Podjęcie problematyki jakości i skuteczności kształcenia na etapie edukacji wczesnoszkolnej jest głęboko uzasadnione, ponieważ wpisuje się ona w nurt badań nad polskim systemem edukacji do kultury fizycznej. Etap wczesnej edukacji postrzegany jest często jako najsłabsze ogniwo szkolnej kultury fizycznej. Skupienie się przez Doktorantkę na pomiarze efektów kształcenia (z uwzględnieniem uwarunkowań środowiskowych) podkreśla dydaktyczne znaczenie i aktualność tematu. Podjęcie badań empirycznych należy uznać za trafne oraz znaczące zarówno dla teorii jak i praktyki edukacyjnej.

Merytoryczne uzasadnienie wyboru tematu i ważności problemu badawczego możemy odnaleźć we *Wstępie* dysertacji. Doktorantka wykazała się rzetelnością i poprawnością metodologiczną w naukowej eksploracji podjętego tematu. W mojej ocenie podjęta problematyka badawcza i oczekiwane cele badawcze przedstawione w pracy są wartościowe i oryginalne, o istotnym znaczeniu zarówno dla teoretyków jak i praktyków, dla których nowoczesne wychowanie fizyczne jest procesem ciągłym (trwa przez całe życie) i nie kończy się z chwilą ukończenia przez ucznia szkoły. Pozytywnie oceniam duże zaangażowanie Doktorantki w badanie jakości edukacji wczesnoszkolnej, rozpoznanie czy szkoła spełnia realizację wymagań i zadań określonych w prawie oświatowym. Rozpoznanie, czy sposób realizacji jest odpowiedni dla potrzeb, możliwości i oczekiwań uczestników procesu edukacyjnego.

Struktura pracy jest przejrzysta, logiczna i konsekwentna metodologicznie. Praca obejmuje 181 stron zwartego, jednostronnie drukowanego materiału. Treść pracy odpowiada tematowi określoneemu w tytule. Układ pracy, struktura, podział, kolejność rozdziałów opracowane są zgodne z wymogami dla tego typu dysertacji.

Doktorantka wyróżniła trzy warstwy: teoretyczną (24 strony), metodologiczną (13 stron) i empiryczną (39 stron). Dopełniające części to *Wstęp*, *Podsumowanie i wnioski*, oraz bibliografia (233 pozycje uzasadnione tematem pracy- w tym 12 anglojęzycznych i 1 w języku niemieckim), aneks,

ryciny, tabele, spis rycin w pracy, spis tabel w pracy, spis rycin i tabel w aneksie, załączniki (wzory zastosowanych testów i kwestionariuszy ankiet) oraz streszczenie w języku polskim i angielskim.

Ocena merytoryczna pracy

Doktorantka opis części empirycznej poprzedziła stosunkowo obszernym i wielostronnym przeglądem literatury przedmiotowej, zasadnym dla badania problemu efektywności *Wychowania Fizycznego w edukacji wczesnoszkolnej* w polskim systemie edukacji oraz realizacji zapisanych w Podstawie Programowej efektów kształcenia.

Rozdział I zawiera 8 podrozdziałów, w których Doktorantka podkreśla dynamiczny charakter procesu nauczania- uczenia się dzieci, jego złożoność, wielowymiarowość, różnorodność form (spontaniczne- dom i zinstytucjonalizowane- szkoła) oraz trójpodmiotowość procesu edukacyjnego (nauczyciele, rodzice i uczniowie). Autorka w sposób wystarczający przedstawia charakterystyczne cechy i zjawiska rozwoju psychicznego, fizycznego, motorycznego i emocjonalno- społecznego dziecka w młodszym wieku szkolnym (1.1). Opisuje istotę nauczania zintegrowanego w edukacji wczesnoszkolnej oraz zróżnicowanie struktury organizacyjnej i programowej w systemach oświatowych w różnych krajach UE (1.2) a także realizację edukacji fizycznej w kształceniu zintegrowanym po wdrożeniu w polskich szkołach w 1999 r. reformy oświatowej (1.3). Doktorantka podkreśla pedagogiczne, dydaktyczne i metodyczne aspekty pracy z uczniem w określonych blokach tematycznych podstawy programowej, w celu rozwijania jego wielokierunkowej aktywności. Brakuje jednak nawiązania do aksjologii pedagogicznej, która tłumaczyłaby założenia przyjętej koncepcji personalistycznej wychowania oraz koncepcji sprawności ukierunkowanej na zdrowie, zapisanej w podstawie programowej wychowania fizycznego dla szkoły podstawowej.

W kolejnym podrozdziale (1.4) Doktorantka słusznie podejmuje wątek wszechstronnego przygotowania nauczyciela do pracy z dziećmi, wymaganych kompetencji pedagogicznych osadzonych w wiedzy ogólnej (pedagogicznej i psychologicznej) oraz merytorycznych (specyficznych dla dydaktyki wychowania fizycznego). Jak twierdzi Autorka (podrozdział 1.5) „...przygotowanie metodyczne w zakresie specyfiki danego obszaru edukacyjnego ułatwia nie tylko planowanie, ale i realizację procesu kształcenia” (s.25). Autorka powołuje się na teoretyków wychowania fizycznego (1.6), którzy efektywność zajęć ruchowych w nauczaniu wczesnoszkolnym warunkują opanowaniem przez uczniów konkretnych umiejętności ruchowych, wiedzy oraz kompetencji społecznych (pozytywnych postaw wobec własnego ciała i jego potrzeb). Jakość realizacji treści programowych na tym etapie edukacji, co podkreśla Autorka (1.7), jest warunkowana także zasobami materialnymi szkoły (dostęp do infrastruktury sportowo- rekreacyjnej, dostępne środki dydaktyczne- przybory i przyrządy sportowe). „Reforma edukacji nie rozwiązała problemów dotyczących warunków prowadzenia lekcji wychowania fizycznego w nauczaniu wczesnoszkolnym” (s.29), a niekorzystna sytuacja w tym względzie częściej występuje w szkołach wiejskich niż miejskich. Doktorantka zaznacza wyraźnie, że „o wynikachnie decyduje środek, lecz proces dydaktyczny obejmujący działalność nauczyciela i uczniów (s.30). W podrozdziale 1.8 uzasadnia, że skuteczna realizacja

działań opiekuńczo- wychowawczych jest możliwa tylko we współpracy z rodzicami, co korzystnie przyczynia się do „fizycznego, psychicznego i społecznego rozwoju dziecka” (s.30). Przytaczane przez Doktorantkę w podrozdziałach 1.2-1.8 wyniki badań są potrzebne i dobrze korespondują z celem badań, jednakże w mojej ocenie powinny być ujęte w dwa podrozdziały np.1/ Kompetencje nauczyciela klas początkowych do edukacji fizycznej w kształceniu zintegrowanym (zamiast: *Kształcenie zintegrowane w edukacji wczesnoszkolnej, Edukacja fizyczna w kształceniu zintegrowanym, Kompetencje nauczyciela klas początkowych*) i 2/ Jakość a organizacja edukacji wczesnoszkolnej (zamiast 4 podrozdziałów: *Planowanie pracy w zintegrowanym nauczaniu, Jakość zajęć ruchowych w edukacji wczesnoszkolnej, Środki dydaktyczne do wychowania fizycznego w nauczaniu wczesnoszkolnym, Współpraca z rodzicami w zakresie edukacji fizycznej*).

W podsumowaniu rozdziału teoretycznego pracy pragnę podkreślić, że Doktorantka wykazała się rozległą wiedzą z dziedziny nauk pedagogicznych i nauk o kulturze fizycznej. W sposób dojrzały badawczo wykorzystuje tę wiedzę do logicznego i syntetycznego konstruowaniu tekstu, a wartościowy przegląd piśmiennictwa i uzasadnione preferencje teoretyczne przedstawione w pracy stanowią wykładnie teoretycznych podstaw własnych badań.

Nazwa **Rozdziału II** „*Material i metody badań*” w moim odczuciu jest stanowczo nieadekwatna do treści poszczególnych podrozdziałów, zawężona do jej kilku aspektów (najprościej można ten rozdział nazwać: Metodologia badań własnych), ponieważ kolejne podrozdziały zawierają określenie podstawowych składników procesu badawczego, jak: *Cel badań, Pytania i hipotezy badawcze, Zmienne, Metody, techniki i narzędzia badawcze, Dobór próby i organizacja badań, Charakterystyka badanej populacji, Metody statystycznej analizy wyników badań*.

Oceniam, że wszystkie składniki procedury badawczej zostały opracowane zgodnie ze standardami współczesnej metodologii badań w kulturze fizycznej. Zapewniono warunki do zebrania materiału empirycznego do zweryfikowania postawionych w pracy hipotez i szukania odpowiedzi na pytania badawcze. W badaniach zastosowano model badań eksploracyjno- weryfikacyjnych (konfrontacja wiedzy z praktyką edukacyjną), w których połączono badania ilościowe i jakościowe.

Moje zastrzeżenia budzi użycie w opisie celu badań sformułowania „*poznanie wpływu uwarunkowań środowiskowych na efekty kształcenia w zakresie edukacji fizycznej....*” (s.34).

Zwrot „wpływ” jest nieadekwatny dla badań typu diagnostycznego, uzasadniony jest tylko w badaniach eksperymentalnych, gdzie istnieje możliwość kontroli wszystkich istotnych dla badań zmiennych niezależnych. W recenzowanej pracy można jedynie poszukiwać związku (lub korelacji) pomiędzy wybranymi efektami kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej (poziom wiedzy i umiejętności ruchowych uczniów- zmienne zależne) a takimi uwarunkowaniami, jak: poziom wiedzy nauczycielek, stan środków dydaktycznych, środowisko zamieszkania czy płeć badanych dzieci (zmienne niezależne). To samo zastrzeżenie dotyczy szóstego i siódmego pytania badawczego oraz drugiej i trzeciej hipotezy badawczej. Ponadto w tym modelu badawczym konieczne byłoby określenie problemu badawczego (pośrednio odczytujemy go w treściach rozdziałów teoretycznych) i

celu praktycznego wykorzystania uzyskanych wyników. Jest to zasadne, gdyż na ss. 92-93 do każdego wniosku badawczego Doktorantka formułuje wskazania aplikacyjne.

W dalszej kolejności Doktorantka sprecyzowała cel pracy w postaci ośmiu pytań badawczych a przypuszczenia co do relacji między zmiennymi sformułowała w postaci czterech hipotez alternatywnych. Określiła poprawnie zmienne zależne oraz niezależne i ich wskaźniki.

Doktorantka w sposób w pełni zadowalający opisała podrozdział *Metody, techniki i narzędzia badawcze* (2.4). Do zebrania materiału badawczego metodą sondażu diagnostycznego i szerokiego spektrum technik badawczych (ankieta, testy osiągnięć szkolnych, analiza dokumentów szkolnych) wykorzystwała precyzyjne narzędzia badawcze w postaci dwóch testów: wiedzy -WOKF autorstwa Z. Żukowskiej (1970) w modyfikacji E. Madejskiego (2013) i umiejętności ruchowych- TUR (E. Madejski 2013 na podstawie M. Jagusz 1992 r.) oraz dwóch kwestionariuszy ankietowych: *Realizacja wychowania fizycznego w kształceniu zintegrowanym (RWFWKZ)*- Madejski 2013, *Dyrektorzy o edukacji fizycznej w kształceniu zintegrowanym (DOEFWKZ)*- Sulisz 2000.

Doktorantka wykazała się dużym osobistym zaangażowaniem w proces badawczy prowadząc analizę dokumentów szkolnych w postaci: dzienników szkolnych (realizacja lekcji wf w ciągu roku) i ksiąg inwentarzowych (stan środków dydaktycznych- arkusz *Wykaz sprzętu sportowego dla klas I-III szkoły podstawowej do realizacji zajęć wf*).

Na pozytywną ocenę zasługuje wybór metody doboru próby i organizacja badań. Badania zostały przeprowadzone w 41 szkołach powiatu tarnowskiego, w gminach wiejskich i wiejsko-miejskich. Sporządzony przez Doktorantkę aktualny wykaz klas trzecich w szkołach podstawowych powiatu tarnowskiego umożliwił utworzenie operatu losowania i za pomocą tablic liczb losowych wyłonienie do badań 27 szkół z 14 gmin: 22 szkoły z terenu wiejskiego (28 klas) i 5 szkół z terenu miejskiego (10 klas).

W badaniach wzięło udział 547 uczniów i uczennic klas trzecich kształcenia zintegrowanego, jednak do analizy statystycznej zakwalifikowano (po weryfikacji nieprawidłowości formalnych) **512 osób** (262 dziewczynki i 250 chłopców), **38 nauczycielek** edukacji wczesnoszkolnej (28 ze szkół wiejskich i 10 ze szkół miejskich) oraz **27 dyrektorów szkół** (22 kierowało szkołą w środowisku wiejskim a 5 w miejskim). Opis organizacji, przebiegu badań i charakterystykę badanej populacji uznaję za wyczerpujący, który w pełni uzupełnia prezentację założeń metodologicznych badań własnych. Zastosowana procedura badań jest logiczna i klarowna.

Część empiryczną pracy oceniam wysoko. Doktorantka w sposób rzetelny przedstawiła wyniki pracochłonnych i wieloetapowych badań.

W **Rozdziale III Analiza wyników badań** Doktorantka przedstawiła i zinterpretowała wyniki badań własnych w pięciu podrozdziałach (14 tabel i 28 rycin). W każdym z nich znajdziemy dobrze udokumentowane analizy dotyczące *Wiedzy uczniów o kulturze fizycznej* (3.1), *Umiejętności ruchowych badanych* (3.2), *Kompetencji nauczycielek w zakresie wychowania fizycznego* (3.3), *Stanu*

środków dydaktycznych do wychowania fizycznego (3.4) oraz Realizacji lekcji wychowania fizycznego (3.5).

Wyniki badań własnych przedstawione są szczegółowo i kompetentnie według logicznej konstrukcji badań oraz z próbą pogłębionej interpretacji korelacyjnej pomiędzy badanymi czynnikami.

Syntetyczne przedstawienie wyników w postaci tabel (o nr 7 do nr 20) oraz rycin (1-27) zostało uzupełnione bardziej szczegółową prezentacją danych w *Aneksie* (tabela II- XXXIV). Jednakże w tej części pracy pojawia się kilka uwag dyskusyjnych związanych ze sposobem graficznego obrazowania wyników:

1/ dlaczego w tabeli 18 (s.65) dla zmiennych rangowych podawano wartości testu chi-kwadrat, zamiast posłużyć się tylko mocniejszym testem t-Studenta dla współczynnika korelacji r-Spearmana? (brak p- value),

2/ przedstawienie wyników analiz w tab. II- XXIII jest niejasne; można domniemywać, że Doktorantka chciała wykazać istotność różnic między grupami badanych dziewcząt i chłopców oraz grupami uczniów ze środowiska wiejskiego i miejskiego; nagłówek *Korelacja Rho-Searmana* sugeruje badanie związków a nie różnic- proszę o wyjaśnienie,

3/ w mojej opinii Autorka nieprecyzyjnie wyjaśnia, kiedy mówi o związkach, a kiedy o różnicach; brakuje informacji o stosowaniu testu dla różnic w grupach niezależnych (nie można mówić o związku między zmiennymi w grupach niezależnych, tylko o różnicach); dlatego opisy stosowane w tabelach wydają się niejasne; efektem zastosowanego testu poziomu istotności statystycznej powinna być *wartość istotności statystycznej p-value*, dla założonego przez Autorkę wartości poziomu istotności (np. 0,05; 0,01 lub 0,001)- takiej wartości w tabelach nie ma- proszę o wyjaśnienie,

4/ w opisie brakuje mi interpretacji siły korelacji związku badanych zmiennych (poziom umiejętności ruchowych uczniów a poziom ich wiedzy), najczęściej obserwujemy wartość współczynnika korelacji r-Spearmana w granicach 0,10-0,25; dlatego proszę o doprecyzowanie podsumowania i wniosków.

Dobrze udokumentowane faktograficznie wyniki możemy zaobserwować w tych częściach pracy, które mają na celu oszacowanie (ocenę) poziomu badanych zmiennych: umiejętności ruchowych i wiedzy uczniów (zgodnych z efektami kształcenia opisanymi w podstawie programowej) oraz kompetencji nauczycielek w zakresie wychowania fizycznego czy opinii dyrektorów szkół na temat przygotowania nauczycielek wczesnej edukacji do prowadzenia lekcji wychowania fizycznego (ryc. 1-6). Kolejna tabela (19) i ryc. 9-10 po raz kolejny pokazują rzetelność i zaangażowanie Doktorantki w przedstawienie rzeczywistego obrazu stanu środków dydaktycznych do wychowania fizycznego i realizacji lekcji wychowania fizycznego w edukacji wczesnoszkolnej (ryc.13-27 i tab.20). Podsumowując wyniki analizy tego materiału badawczego należy podkreślić osiągnięcia Doktorantki za przyjęcie holistycznego podejścia do interpretacji wyników- nie tylko uwarunkowania środowiskowe procesu edukacyjnego (wiejskie i miejskie) ale także bazowo- sprzętowe szkół do

realizacji procesu kształcenia oraz opinii ważnych podmiotów w tych działaniach: nauczycieli i dyrektorów szkół (poza oczywiście głównym podmiotem- uczniem).

Rozdział IV-Podsumowanie i wnioski należałoby (jak już wcześniej wspomniałam) określić jako *Dyskusja wyników i wnioski*, ponieważ Doktorantka podsumowanie wyników badań własnych bardzo logicznie i merytorycznie powiązała z doniesieniami innych autorów prac. W treści tego rozdziału możemy zaobserwować, że Doktorantka w sposób rzeczowy i trafny podejmuje dialog między własnymi wynikami a wynikami uzyskanymi przez innych badaczy.

Rozdział ten kończy się sformułowaniem **5 wniosków końcowych**.

Doktorantka dokonała syntezy zebranego materiału badawczego w postaci wniosków ogólnych i **wskazań aplikacyjnych**. Staranna analiza fachowego piśmiennictwa, dobrze wykorzystane standaryzowane narzędzia badawcze, rzetelna analiza wyników badań podnoszą walory badawcze pracy i nadają jej znaczący wymiar praktyczny. Wskazania Autorki dla praktyki podkreślają charakter wdrożeniowy wniosków i stanowią inspirację do dalszych badań tego zagadnienia nie tylko w powiecie tarnowskim ale dla badaczy na terenie całej Polski (zainteresowanych jakością kształcenia w edukacji wczesnoszkolnej). W mojej opinii jednak Doktorantka sformułowała wniosek 4 i 5 zbyt ogólnie. Wniosek 4- proszę wskazać, w których obszarach efekty kształcenia w zakresie edukacji fizycznej uczniów i uczennic klas trzecich nauczania wczesnoszkolnego były różne w zależności od miejsca zamieszkania (czy zróżnicowane?), a które porównywalne? Wniosek 5- w których kategoriach efekty kształcenia były różne (czy zróżnicowane) ze względu na płeć uczniów? Uważam, że skonkretyzowanie wniosków w tych aspektach byłoby dobrym sposobem zobiektywizowania ciekawych wyników badań.

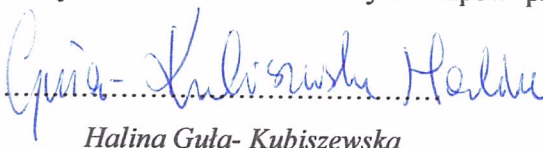
Podsumowanie

W odczuciu recenzenta praca stanowi ważne ujęcie problemu, jakim jest ocena jakości i skuteczności kształcenia na etapie edukacji wczesnoszkolnej. Autorka udowodniła, że potrafi samodzielnie przeprowadzić pracę badawczą oraz ma opanowaną technikę formułowania myśli w formie dysertacji naukowej.

Praca doktorska mgr Elżbiety Lebryk- Sterkowicz pt. *”Środowiskowe uwarunkowania edukacji fizycznej uczniów i uczennic klas trzecich nauczania wczesnoszkolnego”* spełnia wymogi stawiane przez stosowną ustawę przy ubieganiu się o stopień naukowy doktora nauk o kulturze fizycznej. W pracy doktorskiej postawiono ważny z teoretycznego i praktycznego punktu widzenia problem naukowy, dobrano adekwatnie materiał i metody badawcze oraz dokonano wielokierunkowej analizy wyników badań. Mimo przedstawionych uwag dyskusyjnych co do wybranych fragmentów analizy i syntezy wyników badań uważam, że mgr Elżbieta Lebryk- Sterkowicz rozumie istotę przeprowadzonych badań naukowych.

Wnoszę o dopuszczenie Panią mgr Elżbietę Lebryk- Sterkowicz do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Zielona Góra 5.10.2023

.....

Halina Gula- Kubiszewska